

Seneca 46

1 Din bog er kommet, den du havde lovet mig, og jeg åbnede den for at lystlæse lidt, bare for at smage, men så charmerede den mig, så jeg blev ved. Du må være klar over, at den er velskrevet, for den forekom mig kort, selv om den har et større omfang, end dine og mine bøger ellers har, og ved første øjekast kan ligne en bog af enten Livius¹⁰ eller Epikur. Sådan en nydelse var det at blive grebet og ført med, at jeg læste den til ende i et stræk. Solen lokkede mig, sulten meldte sig, skyer trak sammen, alligevel tømte jeg den helt. (2) Ikke alene nød jeg det, jeg glædede mig. Sikke en begavelse, sikke tanker! 'Sikke en udladning', ville jeg sige, hvis der havde været en pause, eller det var dukket op engang imellem, men nu var det ikke udladning, det var varig kraft. Stilen er stærk og respektfuld; ikke desto mindre er det indimellem mildt og behageligt. Kraftfuld og rank, sådan ønsker jeg, du fortsætter. Stoffet bidrager også. Man skal vælge noget, der er så frugtbart, at det griber og ansporer tanken.

3 Jeg vil skrive mere om din bog, når jeg har haft fingre i den igen. Mit indtryk har endnu ikke fæstnet sig, som om det er noget, jeg ikke har læst, men bare hørt. Giv mig lige lov til at gå den efter i sømmene. Bare rolig, du får min oprigtige mening. Sikke et held for dig, at du ikke ejer noget, som kan få folk til at lyve for dig på så lang afstand! Hvis ikke det var, fordi vi også lyver uden grund, af bar vane.

Hav det godt.

Seneca 47

1 Jeg er glad for at høre fra folk, der har besøgt dig, at du behandler dine slaver som fuldgyldige medlemmer af husstanden. Det passer til et menneske med din indsigt og dannelse. 'De er slaver'. Nej, tværtimod mennesker. 'De er slaver'. Nej, kammerater. 'De er slaver'. Nej, dårligt stillede venner. 'De er slaver'. Nej, medslaver; tænk på, at tilfældet har samme magt over begge. (2) Derfor ler jeg ad dem, som mener, det er en skændsel

---

10. Romersk historieskriver (59 fvt. - 17 evt.). Forfatter til stort værk i 142 bøger om Roms historie fra de ældste tider til hans egen tid.

at spise sammen med sin slave. Det gør de kun, fordi man på arrogant vis lader en hel flok slaver stå omkring sig, når man spiser. Herren æder mere, end han kan klare, og med sit umådeholdne begær propper han sin mave, der er stopfuld og ikke længere virker. Han har større besvær med at få alt ud end med at få det ind. (3) Men de stakels slaver må ikke engang åbne munden for at sige noget. Enhver mumlen bremses med en lussing, og selv ikke ufrivillige lyde som hoste, nysen og hikke er undtaget fra pisk. Bliver stilheden brudt af den mindste lyd, falder der en stor straf. Hele natten står de dér, sultende og stumme. (4) Konsekvensen er, at de, der ikke har lov til at tiltale deres herre, bagtaler ham. Men de, som havde lov til at tale sammen, også med deres herre, og som ikke havde mundkurv på, var villige til at lægge hovedet på blokken og sætte livet ind for ham. De talte i selskaber, men tav under tortur.¹¹ (5) Der er det samme hovmod i den velkendte talemåde, at man har lige så mange fjender, som man har slaver. De er ikke vores fjender, men vi gør dem til det.

Alt det andet grusomme og umenneskelige vil jeg forbigå. Vi behandler dem jo ikke engang som mennesker, men som trækdyr. Når vi har lagt os til bords, er der én, der tørrer spyt op, mens en anden ligger på gulvet og samler op efter de fulde gæster. (6) En trancherer kostbart fjerkræ. Med kyndig hånd fører han kniven sikkert gennem bryst og gump og skærer småstykker ud, den stakkel, som ene og alene lever for at skære fede fugle fint op. Og dog skal man måske have mere ondt af den, som af nydelsessyge giver ordre til det, end af ham, som er tvunget til at lære det. (7) En mundskænk i kvindetøj kæmper mod alderen. Han kan ikke slippe ud af puberteten, men tvinges tilbage. Selv om han allerede er soldat, er hans hud glat, fordi kropshårene er gnedet eller ligefrem revet af. Han skal holde sig vågen hele natten, som er delt mellem herrens fuldskab og liderlighed, og i soveværelset er han mand, i selskabet dreng. (8) En anden er betroet bedømmelsen af gæsterne. Den stakkels mand står og prøver at finde ud af, hvem der skal inviteres igen dagen efter på grund af smiger, fråds og frisprog. Dertil kommer indkøberne, som har et indgående kendskab til herrens smagsløg, hvilken delikatesse der vil begejstre ham, hvad han nyder synet af, hvad der er så nyt, at det kan vække den appetit, han ikke har, hvad han væmmes ved, fordi han allerede har fået nok, og hvad han har lyst til lige den dag.

---

11. Slaver blev afhørt under tortur.

Med disse slaver kan han ikke holde ud at spise, han mener, det er nedværdigende at lægge sig til bords sammen med dem. Du godeste gud! Hvor mange af dem er ikke hans herrer! (9) Jeg har set Callistus¹² herre stå foran hans dørtærskel og set, hvordan den mand, som havde hængt 'til salg'-skiltet på ham, og ført ham frem blandt de forka-stede slaver, blev udelukket, mens andre gik ind. Det var takken fra den slave, der blev solgt i den første afdeling, dér hvor auktionarius afprøver stemmen. Han forsmåede ham til gengæld og anså ham ikke for værdig til sit hus. Herren solgte Callistus, men hvor meget solgte Callistus ikke siden til herren!

10 Tænk på, at den, du kalder din slave, er født af samme sæd, lever under samme himmel og på samme måde trækker vejret, lever og dør! Du kan lige så vel betragte ham som en fri mand, som han kan betragte dig som slave. Ved Varus¹³ nederlag slog tilfældet ned på mange meget fornemme unge mænd, der ellers gennem militærtjenesten kunne se frem til en plads i senatet. Det gjorde én til hyrde, en anden til vagt ved en hytte. Foragt du bare det menneske, der er ramt af det tilfælde, der kan ramme dig, altimens du foragter!

11 Jeg vil ikke her give mig i kast med en diskussion af det vidtstrakte emne om vores behandling af slaver. Der er ingen grænser for vores hovmod, grusomhed og foragt. Det, jeg anbefaler, er kort og godt: Du skal omgås den magtesløse sådan, som du ønsker, den magtfulde omgås dig. Hver gang, du kommer i tanke om, hvor meget du kan tillade dig over for din slave, skal du huske, at din herre kan tillade sig lige så meget over for dig. (12) Du siger: 'Men jeg har ingen herre'. Det er gode tider, måske vil du få det. Er du ikke klar over, hvor gammel Hecuba¹⁴ var, eller Kroisos¹⁵, Dareios' mor¹⁶, Platon¹⁷ eller Diogenes¹⁸ var, da de blev slaver?

-
12. Tidligere slave frigivet af kejser Caligula. Det vides ikke, hvem den omtalte tidligere herre er.
  13. Romersk general. Blev under et felttog ind i Germanien i år 9 ledt i et baghold og led et katastrofalt nederlag, hvor han mistede tre legioner. De af hans soldater, der ikke blev dræbt, blev taget til fange og solgt som slaver. Selv begik han selvmord.
  14. Dronningen i Troja (på græsk: Hekabe). Ved Trojas fald blev hun taget til fange og gjort til slave.
  15. Konge af Lydien. Hans rige blev erobret af perserkongen Kyros omkring 545 fvt., og han blev Kyros' slave.
  16. Perserkongens mor blev taget til fange af Alexander den Store i 333 fvt.
  17. Tyrannen Dionysios i Syrakus forsøgte ifølge en legende at sælge filosofen Platon som slave.
  18. Den kyniske filosof Diogenes fra Sinope (ca. 400 - 325 fvt.) blev efter sigende solgt som slave.

13 Du skal omgås din slave med mildhed, ja endda venlighed. Inddrag ham i samtalen, tag ham med på råd og byd ham med til bords. Her hører jeg snobbernes råbekor: 'Mage til nedværdigelse og skændsel!' De selv samme vil jeg gribe i at kysse hånden på andres slaver. (14) Kan I da ikke se, hvordan vores forfædre sikrede herrerne mod had og slaverne mod foragt? De kaldte herren familiens far og slaverne familiemedlemmer¹⁹, en betegnelse, der har holdt sig til i dag i mimerne²⁰. De fastlagde en festdag²¹, ikke for at herrerne kun skulle spise med slaverne på den dag, men for at de i hvert fald gjorde det. De tillod dem at forvalte embeder i husstanden og afgøre stridigheder, og de betragtede husstanden som et mini-samfund.

15 'Vil du da have, at jeg skal hente alle slaverne ind i spisestuen?' Lige så lidt som alle fri. Det er forkert af dig at tro, at jeg vil afvise nogle, fordi deres arbejde er for beskidt, som for eksempel ham muldyrpasseren eller ham oksedriveren. Jeg bedømmer dem ikke på deres opgaver, men på deres karakter. Den er man selv ansvarlig for, tilfældet tildeler opgaver. Nogle skal spise med dig, fordi de er værdige til det, andre for at blive det. Hvis der så hænger noget slaveagtigt fast ved dem fra det beskidte miljø, vil samværet med fine mennesker slå det af dem. (16) Kære Lucilius, du skal ikke kun søge venner på forum og i senatet. Hvis du ser godt efter, vil du også finde én derhjemme. Ofte ligger godt materiale uudnyttet hen og mangler forarbejdning. Prøv dig frem og bliv klogere. Det er tåbeligt, når en, der vil købe en hest, ikke ser på hesten selv, men på dens dækken og bidsler, og det er endnu tåbeligere, når man bedømmer et menneske enten ud fra dets påklædning eller de vilkår, der ligesom tøjet blot er noget, vi er i. (17) 'Han er slave'. Men måske fri i sindet. 'Han er slave'. Skal det skade ham? Hvem er ikke det? Én er slave af sin lyst, en anden af sit begær, en af sin ærgerrighed, alle af håb og frygt. Jeg kan nævne en konsular, der ligger under for en gammel kone, og en rigmand, der ligger under for en slavepige, jeg kan vise dig meget fornemme unge mænd, som er tjenere for pantomimeskuespillere. Det værste slaveri er det frivillige. Derfor skal du ikke lade snobberne afskrække dig fra at være munter sammen med dine slaver og ikke hovmodigt overlegen. Det er bedre, at dine slaver dyrker dig, end at de frygter dig.

---

19. Det latinske ord 'familia' betyder husstand og omfatter alle medlemmerne af den, dvs. også slaver. 'Familiars' blev brugt om slaverne.

20. En form for løssluppen farce.

21. Ved Saturnalierne, en fest, der blev holdt fra den 17. til den 23. december, var det skik, at herrer og slaver byttede roller for en dag. Se brev 18.

18 Her vil nogen indvende, at jeg kalder slaverne til frihed og sætter herrerne fra bestillingen, fordi jeg siger, at det er bedre at dyrke herren end at frygte ham. 'Akkurat ligesom klienter og morgenhilsere gør?' Den, der siger dette, glemmer, at dét, der er nok for en gud, ikke kan være for lidt for en herre. Den, der dyrkes, elskes også. Kærlighed kan ikke forenes med frygt. (19) Derfor synes jeg, at du handler helt rigtigt, når du ikke vil have, at dine slaver skal frygte dig, men irettesætter dem med ord. Det er kun umælende dyr, man opdrager med pisk. Det er ikke enhver fornærmelse, der skader. Men det er forkælelse, der gør os vanvittige, så at alt det, der ikke går efter vores hoved, fremkalder vores vrede. (20) Vi opfører os som konger, som glemmer både deres egen styrke og andres svaghed, når de hvidglødende af raseri farer op, som om de havde lidt en uret, selv om deres store lykke holder dem på sikker afstand. Det er ikke, fordi de ikke ved det, men de beklager sig og griber chancen for at skade. De har lidt uret for at begå uret.

21 Jeg vil ikke opholde dig længere, for du har ikke behov for formaning. God moral har blandt andet det ved sig, at den er selvberoende og uforanderlig. Dårlig moral er kortlivet, ændrer sig ofte, ikke til det bedre, men til noget andet.

Hav det godt.

Seneca 48

1 Det brev, du sendte mig, da du var ude at rejse, og som var lige så langt som rejsen selv, skal jeg nok svare på. Jeg må lige have lidt tid alene for at finde ud af, hvad jeg skal råde dig til. For når du beder om et råd, har du også haft tid til at tænke på, om du skulle gøre det. Jeg behøver det mindst lige så meget, for man har jo brug for mere tid til at løse et problem end til at stille det, især når vi ikke har gavn af det samme. (2) Taler jeg igen som en epikuræer? Nej, jeg har gavn af det samme som du. Jeg er jo ikke din ven, hvis ikke den mindste ting, der har med dig at gøre, er mit anliggende. I kraft af venskabet er vi fælles om alt. Medgang og modgang angår ikke bare den enkelte, livet er til fælles bedste. Man kan ikke leve lykkeligt, hvis man kun har sig selv for øje og vender alt til egen nytte. Du skal leve for den anden, hvis du vil leve for dig selv. (3) Sådan et fællesskab, som man værner om med omhu og respekt, som forbinder os